

ICOMOS HÍRADÓ

a Magyar Nemzeti Bizottság közleményei

20. évfolyam - 5. szám

2012. október hó

A TARTALOMBÓL

A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (KÖH) elnevezése Forster Gyula Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központra változott 2012. szeptember 21-én, a kulturális örökségvédelmi hatóságok kijelöléséről és eljárásaira vonatkozó általános szabályokról szóló 266/2012. (IX. 18.) Korm. rendelet alapján.

A KÖH egyes korábbi feladatait a Budapest Főváros Kormányhivatala műemlékvédelmi és régészeti örökségvédelmi szakigazgatási szerveként működő, országos illetékességű kulturális örökségvédelmi iroda látja el, más feladatok címzettje a Kormány örökségvédelemért felelős tagjaként a belügyminiszter.

A fent említett Irodán kívül megszűntek a megyei kormányhivatalok önálló Kulturális Örökségvédelmi Irodái, amelyek feladatait a kormányhivatalok törzshivatala látja el (megyei, illetve fővárosi illetékességgel).

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Nyilatkozata a KÖH megszüntetéséről, Gondolatok az előállt helyzetről ...

Ki van itthon? - Beszámoló a Békési Tanácskozásról

3D-s Virtuális séták műemléki környezetben és világörökségi helyszíneken

**Közép-európai ICOMOS Monitoring Műhely Konferencia
Krems, 2012. szeptember 20-21**

**AZ ICOMOS MAGYAR NEMZETI
BIZOTTSÁG FELHÍVÁSAI A
A 2013-AS
ICOMOS-DÍJRA
ÉS
MŰEMLÉKVÉDELMI CITROMDÍJRA**

Ismét várjuk a jelöléseket !

**Emlékezzünk rá, hogy...
Rejtett évfordulóink**

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság nyilatkozata a KÖH megszüntetéséről

„Csak egy országos hatóság tekintélyével és szakvezetésével lehet megállítani a magyar műemlékek pusztulását”

A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Társaságának 1868-ban, Egerben tartott XIII. közgyűlésének deklarációjából

A MAGYAR MŰEMLÉKVÉDELEMÉRT

A kulturális örökségvédelem területén zajló átalakulások akkor szolgálják az ország és a társadalom érdekét, ha erős tudományos és szakmai intézmény szolgálja a magyar műemlékvédelem ügyét. Az intézmény feleljen meg a társadalom kötelességének és elvárásának!

A magyar társadalom nem engedheti meg a kulturális örökségvédelem kirekesztettségét. Értékeink védelméhez szükséges a társadalom felé a közvetítői partneri szolgálat, a tudományos háttér, a kutatás biztosítása. Ehhez összefogás és ezt támogató olyan komplex szemléletű multidiszciplináris intézmény szükséges, amihez nemzetközileg is elismert tapasztalatok vannak Magyarországon. Műemlékvédelmünk mai helyzete sürgős, azonnali intézkedést kíván!

Ehhez a munkához ezúton ajánljuk szakmai segítségünket.

A műemlékvédelemről

Minden nemzet számára az egyik legfontosabb cél saját kulturális örökségének ápolása, kutatása, megőrzése. Feladatunk épített örökségünket az egyetemes kultúra részeként megőrizni, és azt hitelesen bemutatni. Ez egyben alkotmányos kötelességünk is annak érdekében, hogy a jövő generációi ugyanazt a kulturális örökséget és hagyományt tekinthessék saját örökségüknek, amit mi is örököltünk. Ennek a célnak kell megfelelnie a kulturális örökségvédelem intézményének.

A kutatás, az oktatás, a fenntartás, a szaktanácsadás, a felügyelet, a tervezés, a restaurálás, a nyilvántartás, az adattár egységes rendje teremti meg a szakmai háttérét a számos szakterület (építészet, művészettörténet, régészet, kertművészet, tájépítészet, szociológia, geológia, anyagtan, képzőművészet, településfejlesztés, néprajz,... stb.) összehangolását kívánó munkának. Így tudta hajdan ellátni az intézmény társadalmi elvárásának megfelelő alapfeladatát. Az állandósult nemzetközi együttműködés lehetővé tette műemlékvédelmünk eredményeinek megismertetését. Módszerünk mintául szolgált tőlünk meghatározóbb országok számára is. Ezért válhatott példaképpé sok országban ez a komplexitást képviselő magyar intézmény. Hosszú évtizedekig a műemlékvédelem társadalmi közügy volt, a szakterület és a műemlékek tulajdonosai együttműködő partnerként segítettek egymást.

A romlás kezdete

Amikor a műemlékvédelem tudományos és operatív intézményét (OMF) megterhelték a hatósági feladatkörrel, elkezdődött az a káros folyamat, ami a mai helyzethez vezetett. Ettől a pillanattól a műemlékvédelem hatóságként kellett hogy megjelenjen, sokszor az alapfeladatától teljesen idegen érdekeket kellett képviselnie. Így állhatott elő az a visszás helyzet, hogy a lélekszámában jelentősen megnőtt szervezet megfelelt a hatósági elvárásoknak, de alapfeladata fokozatosan háttérbe szorult.

Viszont bármilyen negatív esemény történt műemléki környezetben, azért a rajta kívülálló okok miatt is sokszor ez az intézmény vált felelőssé (lásd a tőle független KÖSZ körüli események, a múzeumi jogkörre vált régészeti feltárások esete, stb.).

Ezért azóta folyamatosan folyik „szükségszerű megújítása”, ami lépésről lépésre teljes szétdarabolásához vezetett. Előbb a speciális szakértelmet kívánó kivitelezést választották le, majd a tervezést, az épületkutatást. Teljesen megszűnt legfontosabb feladata, a felügyelet, amit teljesen kiszorított a hatósági feladatkör. Műemléki értékleltárunk, topográfiaink pedig nem léteznek, vagyis nem ismerjük, hogy milyen érték birtokában vagyunk!

A pusztulás felgyorsulása

A régiókra darabolódott hatósági ügyrend egy darabig őrizte központi szakmai kapcsolatait annak érdekében, hogy a megcsonkult tudományos intézet szakismeretét és adatbázisát munkájához használhassa. Ettől kezdve a szervezetet nem ismerők a kulturális örökségvédelemre már csak mint engedélyező hatóságra tekintettek és ügyei a mechanikus földhivatali eljárással, a népegészségügyi és az anyakönyvi kérdésekkel kerültek egy irányítás alá.

Természetes, hogy tájékozatlansága folytán a szakmán kívül eső új vezetés eltérően értelmezi szerepvállalását. A kulturális örökségvédelem - ezen belül a műemlékvédelem alapfeladatát nem ismerve - ezért régióként ellentétes „szakmai” háttér szerint működhetnek. A szakterületről kiszorultak a szakemberek és egyre nagyobb számban adminisztrátorok veszik át szerepüket. A műemlékvédelem eredeti alapfeladatának ellátását lassan senki nem tekinti feladatának. Még létezett az identitását kereső megcsonkított KÖH, de a másodfokú építési hatóság szerepkörét (ez a kulturális örökségvédelem területén fontos, de alapfeladatát tekintve nem meghatározó tevékenység) megtartó központi szervezetben teljes szakágak képviselői tűntek el!

Amikor racionalizálni szükséges a teljes magyar közigazgatást, már pusztán az alapján az ügyiratszám alapján folyik az értékelés, ami csak közvetve kapcsolódik az örökségvédelemhez! A téves hozzáállás természetes, hogy téves következtetésekhez vezetett.

A folyamatos, jelentős társadalmi veszteséget okozó átalakítások tévútra vezettek. Ezért szűnik meg most egy olyan komplex, tudományos intézmény, aminek létezése nélkül egy nemzeti értékeit tisztelő ország nem létezhet. Hiányában elveivel és társadalmi céljaival ellentétes magatartás képviselőre kényszerül. A legelmaradottabb országokban is tiszteletteljes kötelességgel tekintenek múltjuk értékeinek megőrzésére. Amikor a közigazgatás racionalizálása az európai normákhoz kíván alkalmazkodni, nem engedhetjük meg magunknak, hogy megszüntessünk egy olyan intézményrendszert, ami minden európai országban meghatározó módon van jelen.

Az ICOMOS 2011-es közgyűlése alkalmából „Az örökségvédelem, mint a fejlődés mozgatóereje” címmel rendezett tudományos konferenciát. Számos, tőlünk fejlettebb országban felismert tény, hogy a kulturális örökségvédelem - minden jelentőségén túl - gazdasági mozgatórugó is tud lenni. Nincs olyan terület, ahol kisebb ráfordítással nagyobb gazdasági eredmény érhető el abban az esetben, ha nem helyi, vagy eseti érdekeket szolgál, hanem nagyobb összefüggésében illeszti lehetőségeit a szükségszerű fejlesztési programokhoz.

Budapest, 2012. szeptember 13.

ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság

NEKROLÓG EGY SZAKMA FÖLÖTT

Az örökségvédelem helyzetéről készült és a Magyar Nemzet augusztus 18-i számában megjelent kerekasztal beszélgetés résztvevői számára sem lehetett érzékelhető, hogy egy olyan szervezet és diszciplína helyzetéről beszélgetnek, amelynek élete fonalát Nona már nem fonja és Morta is előkészítette ollóját, hogy véget vessen a szervezet magyarországi működésének. A Párkáknak ugyan hatalmukban állott, hogy ellen szegüljenek az Istenek akaratának, de itt és most úgy tűnik, hogy semmilyen indok, észérv nem térítheti el a végzet szabta pályájáról a döntést.

Szeptember 4-én a kormány döntött az Örökségvédelmi Hivatal jogutód nélküli megszüntetéséről, illetve feladatainak más intézménybe történő integrálásáról. Néhány nappal később, az MTI-nek adott nyilatkozatában L. Simon László, a kultúráért felelős államtitkár kijelentette: *„A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal feladatköre nem szűnik meg; a háttérintézményt átszervezik, de az intézményesített örökségvédelem nincs veszélyben Magyarországon.”* Nos, aki ilyet állít, annak vagy nincs fogalma arról, hogy az elmúlt 140 évben Magyarországon kialakult műemlékvédelmi gyakorlat hogyan működik, vagy végtelenül cinikus módon a nyilvánvaló tények ismeretében is sulykolja az embereknek, hogy nálunk nincsen probléma, csak kisebb kiigazítás, racionalizálás keretében javítjuk az állam gépezetének a működését. Amint az államtitkár állítja: *„... a kormány arról döntött, hogy átszervezi a hivatalt”. Az átszervezést „... az építész szakma nyereségként fogadja. Kiváló építészek évek óta várnak arra, hogy az örökségvédelem és az egyéb más, építési engedélyezési eljárások egy kézben összpontosuljanak.”* Tehát, nem történik más, mint teljesül az építészek óhaja és *„azokat a jogköröket, amelyek az építészeti és régészeti engedélyezéssel kapcsolatosak, áthelyezik első fokon a járási kormányhivatalokba, másodfokon a megyei kormányhivatalokba.”* Így elérhetővé válik az alapjában véve helyes szándék, *„... hogy a hatósági engedélyeztetés felgyorsuljon, így a jövőben minden ilyen eljárás a kormányhivatalokon keresztül történik majd.”* Sajnos a nyilatkozatokban nem sikerült találnunk olyan gondolatot, amely igazolná, hogy *„az intézményesített örökségvédelem nincs veszélyben Magyarországon”*. Vagy nem kevesebb cinizmussal magunk is kijelenthetjük, hogy valóban, az intézményesített örökségvédelem **már** nincs veszélyben Magyarországon. Nincs veszélyben, mert megszűnik, vagy rosszabb esetben már megszűnt létezni. Mert az államtitkár az építéshatóságról beszél, de az örökségvédelem szakhatósági tevékenységének a kereteiről nem esik szó.

Ahhoz, hogy fenti állításunkat igazoljuk, mindenekelett tisztáznunk kell az örökségvédelem által ellátandó feladatok körét és a feladatok végrehajtásához szükséges feltételrendszert. Leszögezhető, hogy egy hatékony örökségvédelem működésének nem feltétele az építéshatósági szerepkör birtoklása. A KÖH létrehozásakor ambivalens érzéssel fogadták a műemlékvédelemben dolgozók a megnövekedett jogosítványból következő feladatokat. Az elmúlt évtized ezt az érzést alapvetően nem változtatta meg. A szakhatósági jogosítvány a mai jogszabályi környezetben kisebb hatáskört biztosít a hatóságnak az építés folyamatában. Viszont az építéshatósági szerep olyan jogi-adminisztratív feladatokkal terhelte le és terhelte túl a munkatársakat, hogy a tényleges műemlék felügyeleti munkára gyakorlatilag nem maradt elegendő idő. Szinte a KÖH megalapítását követően, a kormányváltás után, lassan már 10 évvel ezelőtt is körvonalazódott az a terv, hogy a műemlékvédelem építéshatósági feladatai kerüljenek az akkor megyei szervezetben működő Közigazgatási Hivatalokhoz, ahol az építéshatóság II. foka működött. A műemléki építéshatóság II. foka pedig az építéshatósági munkát felügyelő minisztériumi szakállamtitkarság alá tartozó főosztályként működhetett volna. Az örökségvédelem felügyeletet ellátó szervezete viszont megmaradt volna! Tehát igaz is, meg nem is az a közlés, miszerint *„... az örökségvédelmi szakma veszteségként éli meg...”* az építéshatósági szerep elvesztését. Az építéshatósági jogosultság átadását követően, a szakhatósági jogosítványok pontosítását és módosítását követően azonban az egységes kulturális (tehát műemlékvédelmi és régészeti) felügyeleti rendszer keretei között volt és lehetne elképzelhető az örökségvédelem jövőbeni működése.

Az örökségvédelmi munka nem tartozik azon szakmák körébe, amelynek lényegét és a szükséges döntési folyamatokat egy szakvizsgára készülve el lehetne sajátítani. Minden, az egyedi emléket érintő döntés csak az emléken önmagán, az adott környezetben értelmezhető és értékelhető. A döntéseket az emlékről szerzett információk determinálják és több szakterület és szakma tudása jelenik meg a határozatban hozzáadott értéként. A szakmai, alpműveltségen túli ismeretek elsajátításának egyik

útját a folyamatos és rendszeres tapasztalatcserék jelentik. Ennek keretét adta a KÖH-ben létrehozott koordinációs főosztály, az együtt gondolkodást segítő egyik kulcs szervezet. A szakmai tapasztalatcserék természetesen nem csak országon belül, régiók között értendők, hanem fontos volt a múltban az európai társ intézmények munkájának a megismerése is Angliától Lengyelorszáig, Németországtól Itáliáig.

Az örökségvédelem, ahol az örökségi érték felfogása követi az Európában kialakult elveket, a legtöbb európai országban integrált szervezetben, az interdiszciplináris szakma képviselőinek együttműködését biztosító keretek között valósul meg. Az elmúlt napok nyilatkozataiban a két állítás, nevezetesen, hogy az „*intézményesített örökségvédelem nincs veszélyben Magyarországon*” a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal jogutód nélküli átszervezésével, illetve, hogy a „*KÖH feladatait más intézmények veszik át*” egymásnak homlokegyenest ellentmondó állítások. Az első állítás megvalósulását a második állításban alkalmazott többes szám (intézmények) alkalmazása cáfolja az elsőt. A nyilatkozatok realitása annyi, mintha kijelentenénk, hogy a dunai hajózás nem szűnik meg, csak a hajóforgalmat a Dunáról áthelyezzük az autópályákra.

A működő 7 regionális szervezet leválasztása a Hivatalról és horizontális szakmai kapcsolatok nélküli kormányhivatalokhoz történt delegálása jelentette az első, talán még nem halálos sebet az örökségvédelem rendszerén. A szakma ugyan elérte a kettős irányítás elvének kodifikálását, vagyis a kormányhivatalokhoz tartozó Örökségvédelmi Irodák szakmai irányítását az Emberi Erőforrások Minisztériuma által irányított KÖH látta volna el. Ez már csak a végső kétségbeesés utolsó esélyének tűnő, működésképtelen gondolat kísérlet volt csupán. A szétaprózottság azt jelenti, hogy a kormányhivatalból kikerülő döntés, amelyet az érintett (vagy sértett) ügyfél szubjektívnek és megalapozatlannak vél, nem igazolható az ország más területén már elfogadott gyakorlati megoldással, mert a felügyelőnek már nincs meg a lehetősége arra, hogy ismerje az országban folyó munkát.

Nehezen képzelhető el, hogy a megalapozott örökségvédelmi döntések alfáját és ómegáját jelentő kutatási feladatok szakmailag hiteles kontrollja nélkül az örökségvédelem működőképessége megőrizhető e. A kérdés pedig az, hogy egy tudományos apparátus, a munkájához szükséges forrás és dokumentum háttérrel esetleg a nélkül, egy államigazgatási szerv keretei között működőképes lehet-e. Amennyiben a hatóságtól független szervezetként működtetjük az épület és régészeti kutatással, építéstörténeti és építészeti topográfiai vizsgálatokkal foglalkozó szervezetet, ismételten beépítjük a sajátos idődimenzióban működő tudomány és a határidők szorításában küszködő hatóság működése közötti feszültséget. Kijelenthető, hogy a Műemléki Tudományos Tanácsadó Testület (aminek működését szeptember 11-ével (!) felfüggesztették) és a talán még működő Ásatási Bizottság működése nélkül a szakmailag megalapozott döntések meghozatalának a lehetősége ellehetetlenül. Segítséget jelentene, ha a kutatások folyamatát, az előkészületekhez elkészítendő munkarészeket jogszabályok írják elő. Cselovszki elnök úr egy nyilatkozatában kijelentette, hogy „*Akkor [ti. akkor, amikor az elnök úr 10 évvel ezelőtt átalakította az Örökségvédelmi Hivatalt] a törvénykezésre, a keretek megteremtésére kellett figyelni, túl sokat foglalkoztam a paragrafusokkal, ...*”. Úgy tűnik, hogy a törvénykezésre fordított figyelem nem volt kielégítő. A műemléki munka alapját képező kutatási feladatokat nem sikerült a jogszabály „béklyójába zárni”. Talán ezzel is magyarázható a műemléki döntések meghozatalával kapcsolatos első általános kifogás a megalapozottság hiánya. Gyakran az építési engedély feltételeként szabta meg a hatóság az épület (roncsolásos és roncsolás mentes) kutatását, amikor előkerülhettek azok a rejtett értékek, melyek megőrzése a műemlékvédelem és ezen keresztül a társadalom eminens érdeke. Maga az épületkutatás egy meglehetősen költséges beavatkozás, nem beszélve az előkerült értékek restaurálásáról, amelyre ismeretek hiányában a beruházó általában nem készült fel. Így megindulhatott az a folyamat, amelynek a kárát nem csak a résztvevő felek, a beruházó és a hatóság szenvedte el, hanem mindenképp az építkezésre előkészített, szerencsétlen esetben a kiürített és használaton kívülé vált műemlék épület.

A kutatások kodifikált szabályozottságának a hiányában megkerülhetetlen egy centralizált irányító-koordináló szervezet létrehozása. Csak egy ilyen intézmény képes az alá tartozó egységek munkájában óhatatlanul felbukkanó zökkenőket, szubjektívnek tűnő rendellenességeket korrigálni. Sőt, a különböző szakterületek együttműködése egy-egy adott feladat kapcsán még soronkívüliséget is képes ilyen szervezeti rendben biztosítani. Viszont abban az esetben, amikor a legalább két, de esetleg több felügyelet, értsd minisztérium, alá besorolt egységek együttdolgozását kellene javítani, a jobbítás helyett a bürokratikus akadályok tornyosulnak és tovább lehetetlenítik a műemlékvédelemről, vagy a régészetről alkotott képet. A végeredmény már a régészet esetén jogszabályba foglalt módon,

mint megvalósult rémálom, a hatósági munka mindennapi részévé vált. Sokszor csak évek alatt elvégezhető feltárások lebonyolítására mindössze kétszer 30 napos határidőt ad a jogszabály. Ennek be nem tartásáért pedig súlyos következményeket fogalmaz meg a szabályozás szakmailag inkompetens megalkotója. Az ezt követő lépés már az életben maradás napi problémáját érinti. Megoldható adminisztratív úton a 30 nap alatt teljesítendő régészeti ásatás nonszensze, legföljebb szakmailag értékelhetetlen, értelmezhetetlen lesz az, amit eredményként kellene rögzíteni és a tudomány sziszifuszi munkával összehordott épületébe beépíteni. Elveszítjük a múltunkat, és mintha a szabályokat meghozók nem ismernék Babits nagyszerű esszéjének kulcsmondatát: „Múlt nélkül nincs jövő, s mennél gazdagabb a múltad, annál több fonálon kapaszkodhatsz a jövőbe.” Ahelyett, hogy a jövő megalkotásának (építésének) bűvöletében a múltunkra, mint kősziklára építkeznénk, a múltat eltörölve, restek vagyunk a szikláig leásni, és inkább a felszínen, homokon próbáljuk létrehozni azt, amit a jövőnek gondolunk.

Nem állítom és nem is állíthatom, hogy az intézményesített örökségvédelem hiba nélkül működött az elmúlt két évtizedben. Lehet, többet veszítettünk, mint a rendszerváltást megelőző 40 évben. A veszteségeket egy olyan szervezet bűnéül felróni, amely az állam által biztosított határok mentén, jogszabályi keretek között működhet, csak cinikus rosszindulat, vagy a terület ismeretének teljes hiánya mondathatja ki. Úgy volt kénytelen tiltásokat megfogalmazni a szakma, hogy cserébe nem kínálhatott semmit, sem pályázati lehetőségeket, sem állami támogatást azoknak, akik műemlék felújítására vállalkoztak. Nyilvános, átlátható szabályozás hiányában tűnnek a szakmán belüli döntések szubjektívnak, az önös érdek érvényesítését megteremtőnek. A szakmai érvek ütköztetése helyett közhangokkal magyarázni azt, ami nem igaz, bizony lehet, de nem elegáns. Porba alázni egy szakmát igaztalan, hamis vádakkal a hatalom sáncain belülről lehet, de ezek a kijelentések bizonyosan nem múlnak el nyomtalanul, hanem megőrződnek az európai örökségvédelem, az európai kultúra történetének lapjain – igaz, nem arany betűvel szedve.

Mezős Tamás

Bontás vagy építés

A Magyar Nemzet augusztus 18.-i és szeptember 15.-i számában olvashattunk műemlékvédelmünk mai helyzetéről. Az első cikkben még gyanútlan beszélgetést folytattak kiváló szakemberek az akkori problémákról, az erre is reagáló Mezős Tamás professzor úrnak már arra is volt lehetősége, hogy az egy hónappal későbbi, aggodalomra okot adó új helyzetről is szóljon. Mint volt KÖH elnök a szakma és a társadalom elvárását is ismerve elemezte az összefüggéseket. Talán még a szakterület meghatározó vezetőit is váratlanul érte a KÖH megszüntetésének szándéka. Kétségtelen, hogy a műemlékvédelemben egyre nagyobb baj van, az eltorzult rendszer évek óta nem teszi lehetővé, hogy hivatásának megfelelően működjön, és feladatával foglalkozzon.

Forster Gyula, egy újabb intézmény névadója, aki előbb alelnöke, majd 1895-től elnöke volt a Műemlékek Országos Bizottságának. Az 1882-1949 között működő MOB tudós munkája teremtette meg műemlékvédelmünk szakmai és társadalmi súlyát. Nem véletlen, hogy 1949 és 1957 között ez a szakterület teljesen háttérbe szorult. Az ezt a kort átvészoló tudós elmék - akik még a MOB szaktekintélyei mellett nevelkedhettek – 1957-ben alapíthattak egy 35 évig működő intézményt, az Országos Műemléki Felügyelőséget. 1992-ben létrejött az Országos Műemlékvédelmi Hivatal, ezt felváltotta a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal. Újabban három helyre szétosztva, a feladatkört részekre bontották azzal a céllal, hogy még tökéletesebben és a társadalom igényeihez még jobban alkalmazkodva, még rugalmasabban szolgáljuk a műemlékvédelem ügyét.

A szervezetek történetét áttekintve láthatjuk, hogy az intézmények élettartama és a műemlékvédelem eredményessége között összefüggés látszik. Az átszervezések a szakmai okok helyett mindig a gyorsabb és hatékonyabb ügyintézés céljából történtek. Kérdés, hogy a folyamatos jobbítást szolgáló intézkedésekkel hogyan válhatott szükségessé a KÖH azonnali hatállyal való megszüntetése? Hallani, nem felelt meg feladatának, fejlődést akadályozó bűnbak lett. Most is a jobbítás és a hatékonyabb társadalmi érdekképviselet szolgálatában történik az átszervezés. Ez a lépés tehát azért szükséges, mert minden azonos célú korábbi intézkedés egyre rosszabb helyzetet teremtett. Ha téves ez a megállapítás, akkor csak a társadalmi elvárások megváltozása kényszeríthette az átszervezést. De

mivel a műemlékvédelemmel kapcsolatos társadalmi elvárások a világ legtöbb országában ugyanazok és állandóak, tanácstalanul tekinthetünk a kialakult helyzetre.

A napokban megtudhattuk, hogy most is az ügyrend és az eljárási rend tökéletesítése a cél. Pedig tudjuk, a műemlékvédelmet és értékeink védelmét nem az ügyrend és ügyirat segítségével lehet szolgálni, hanem összefogással és együttműködéssel. Fontos a társadalommal és a tulajdonosokkal való kiegyensúlyozott, komoly szakmai alapokon álló kapcsolat. Az előző írásokból megtudtuk, hogy az intézmény állandó átszervezésével a megnövekedett feladatok miatt hogyan szorult háttérbe a műemlékvédelem interdiszciplináris alapfeladata, hogyan veszett el a lehetőség, hogy a szakemberek a műemlékekkel foglalkozzanak, a tulajdonosokkal tartsanak és építsenek partneri kapcsolatot.

A hatósági munka kiszorította a korábbi együttműködő felügyeletet, ettől fogva csak követő magatartásra vállalkozhatott a műemlékvédelem. Az engedélyezés, a végrehajtás időszakában kapcsolódhatott a folyamatokba, amikor már csak ügyiratkezelőként vehetett részt az eljárásban. Amikor a műemlékvédelemhez kerül egy ügy, sokszor már el is készült a szakmailag kifogásolható dokumentáció. Innentől csak azon múlik a műemlékvédelem megítélése, hogy kinek nagyobb a hangja, vagy kié hallik messzebbre.

A hajdan volt felügyelő évente felkereshette a műemlék tulajdonosát és előre beszélhetek a fejlesztési elképzelésről. *A kapcsolat együttműködést jelentett, a műemlékes munkáját komoly tudományos és szakmai háttér segítette, megkérdőjelezhetetlen egységes szakmai álláspontot képviselhetett!* Ma kérdések csak utólag merülhetnek fel, köztözködésnek állítható be a műemlékes fellépése.

A szabályozások és rendelkezések sok mindenről intézkedhetnek, de hozzáértő partner nélkül akkor sem valósíthatók meg a programok. Tudni kell, hogy mihez nyúlunk és hogyan, csak olyan beavatkozások lehetségesek, amelyek nem károsítják az eredeti tényleges értéket. Sokszor az adottság ismerete nélkül, az épülettől elszakadt gondolatok alapján születnek tervek. Mintha előbb műtenénk, és csak utána küldenénk vizsgálatra a beteget. Elátkozunk a műemlékvédelmet, ha ilyenkor a vizsgálat nem igazolja a már megesett műtét szükségességét, vaskalapossá válik képviselője.

Nálunk elképzelhetetlen az angol helyzet. A műemlék gazdája büszke tulajdonára és annak tudatában él, hogy fontos értékért felelős. Ha át kívánja alakítani épületét, vagy bővíteni, fejleszteni szeretne - mielőtt bármit is tenne - ellátogat az angol műemlékvédelmi szervezethez, az English Heritage-be egyeztetésre. Ha az épületen plusz költséget kívánó különleges helyreállítási, feltárási munka válik szükségessé, az angol örökségvédelmi szervezet felajánlja anyagi és szakmai segítségét. Ellenőrzés mellett illeti meg a tulajdonost a támogatás. A szervezet nem hatóság, csak tanácsot ad, ajánlásokat tesz, mégis mindenki betartja a szabályokat.

Napjainkban két téves irányvonalat követünk. Az egyik, hogy mindent elbontunk, hogy az üres területen felépüljön a környezetétől sokszor idegen épület. Telkenkénti bontással teljes utcákat, városrészeket lehet eltüntetni. Egyre jobban terjed, hogy az épületnek csak az utcai homlokzatát őrzik meg, mögé új ház épül. A régeből csak egy paraván marad, eltüntetve azokat az értéket képviselő történeti tereket, amik egy új funkcionális környezetben új értéként szolgálhatnának. Nem minden érték, ami régi, de csak megalapozottan lehet a visszafordíthatatlan bontásról dönteni.

Sajnálkozunk történelmünk során elveszett értékeinken, mégis a fennmaradtakat értetlenségünk folytán segítjük eltűnésében. Az egyiket elbontjuk, a másikat meg soha nem volt pompával, álomszerűen építenénk újjá. Előszeretettel alkalmazunk teljesen idegen helyeken történeti tagozatokat. Hitelesnek állítunk be egy hamis világot, miközben áldozatul eshetnek azok a dokumentum értékű eredeti részek, amikből mi is többet tudunk kiolvasni, mint képzett eleink. Az is biztos, hogy a technika és a módszertan fejlődésével az utánunk jövőknek még több lehetőségük lesz olvasni az eredeti elemekből, ha még lesz mit vizsgálniuk. A műemlékek bővítésénél korunkat csak a színvonalas jelen építészet képviselheti, ha tekintettel van a történeti környezet által meghatározott településszerkezetre, beépítésre, ritmusra, tömegre.

Az egyetlen forrást jelentő, kampányszerű pályázati rendszerünk sem segíti a műemlékvédelmet, sokszor a kiírások sem felelnek meg a követelményeknek. Csak kétlépcsős rend lenne képes követni a műemlék-helyreállítási metodikát. Külön körben lenne szükség biztosítani a kutatás és az erre alapozó tervezés finanszírozását. Csak kutatással megalapozott tervekre lenne szabad pályázati pénzeket fordítani. Az elképzelt turisztikai attrakciók, vagy egyéb megújítási programok csak a benyújtott

pályázati dokumentáció szerint valósulhatnak meg. Akkor sincs lehetőség a módosításra, ha építés közben egy addig ismeretlen történeti érték kerül elő. Mindent el kell tüntetni, ami nem szerepelt a programban. Ha szakmai észrevétel történik, az a teljesítmény centrikus világban a sor végére sorolt műemlékvédelemre hat vissza.

Ha a pályázati kiírásoknál nem egy, hanem a műemlékvédelem által képviselt komplex gondolatvilág jelenne meg, lényegesen eredményesebbek lehetnénk. Amikor gazdaságosságról és energiatakarékosságról beszélünk nem épületben, mint teljes rendszerben gondolkodunk, hanem csak egy kiragadott elemet vizsgálunk. Összehasonlítjuk, hogy mennyivel fogyasztunk kevesebb energiát, ha a régi kétrétegű ablakot kicseréljük egy sem szerkezetileg, sem megjelenésében nem illeszkedő újra. Csak azt vizsgáljuk, hogy a beépítés után mennyivel kevesebb energiát használunk fel, azt nem, hogy az új építőanyag előállítása, szállítása mennyi energiát emészt fel és ez a bontott anyag elhelyezésével együtt milyen környezet szennyezést jelent! Régi épületeink megtartása és ésszerű korszerűsítése sokszor energiafelhasználás szempontból is a leghatékonyabb megoldás.

Itthon sokak szemében a műemlék-helyreállításoknak az alapdokumentuma, a Velencei Karta lett a műemlékvédelem megrontója. Ez a szemlélet csak Magyarországra jellemző. Már készül Olaszország, szervezkedik a világ, hogy 2015-ben a Karta 50 éves évfordulóját megünnepelje. Vajon mi az oka, hogy mások a legnagyobb tisztelettel viselkednek iránta, itthon van, aki szerint olyan „döglött szent tehén, melynek emlőit a ma regnáló felügyelők elengedni nem képesek”. És vonatkozik ez azokra a felügyelőkre, akik az egyik helyen a fejlődés gátjai, a szomszéd településen a legjobb partnerek, akik a fejlesztési programokat szakértelmükkel segítik. Pedig csak az történt, hogy a polgármester, a főépítész, a testület, a műemlék-felügyelő együtt, egymást tisztelve adta össze tudását.

Nemzeti értékeit tisztelő, hagyományain építkező társadalom célja lenne a műemlékvédelem súlyának erősítése. Az oktatás és a nevelés is fontos feladat, hogy a nemzetközileg még mindig becsült magyar műemlékvédelmet ne tudja kiszorítani a mű-emlékvédelem. Nincs a szakmának képviselete, PR tevékenysége nincs, illetékességét a számos törvény, rendelet ellenére sokszor megkérdőjelezzük. Ahogy nem ismerjük fel, és nem tudjuk kihasználni a műemlékvédelem lehetőségét, úgy szervezetileg sem tudjuk hova illeszteni. Sem az építés, sem a kultúra nem érzi magáénak. A folyamatos átalakulás végül darabjai zilálta szét, miközben legfontosabb elemei elvesztek. Megfelelő szakmai, tudományos háttérű felügyeletre lenne szükség! Bármilyen rendben csak az összefogás, a szakmai összhang és következetesség jelentheti a kiutat. Kihasználatlan lehetőséget tartogat az BMGE Építészettörténeti és Műemléki Tanszéke (oktatás, kutatás - most egyáltalán nem létező laborral) az MTA vonatkozó intézményei (topográfia) az ICOMOS (módszertan, világörökség, nemzetközi kapcsolatok, civil hálózat, oktatás) és más civil szervezetek. Halaszthatatlan feladat a műemlékvédelem egységes szemléletének a helyreállítása! Ha őszintén tudjuk megválaszolni, hogy minek a szolgálatára kell műemlékvédelem Magyarországon, akkor tisztázhatjuk, hogy ehhez milyen intézményrendszer szükséges. Céljainkhoz hatékony ösztönző rendszerek szükségesek, amihez politikai segítség nélkül nem lehet hozzájutni. A műemlék tulajdonosával éreztetni kell, hogy a nemzet számára is értéket jelentő tulajdona van, ami fontos a társadalom számára! És ne veszítsük szem elől, hogy saját értékeinket csak mi védhetjük, másoktól ez nem várható el. Csak akkor tudjuk megmutatni, hogy mivel járultunk hozzá a világ kultúrájához, ha azt mi magunk mutatjuk be. Hitelesen, értékékként, amire jövőnk is épülhet.

Nagy Gergely

*

„Levágják és beszántják a górért” A régészeti műemlékvédelem buktatói

Ez baj lenne, hiszen ezek a szellős terméktárolók a hagyományos népi és kisüzemi gazdálkodás fontos építményei. Különösebb haszonnal sem járna beszántásuk, mert a górék fa alapanyaga nemigen növelné földjeink termékenységét. Persze más a helyzet, ha vezetőkről van szó, bár fejlett demokráciánkban ezeket sem lenne szabad egyszerűen levágni és beszántani. Kérdés persze, milyen vezetőkről lehetne szó. Mivel kiragadott idézetről van szó, arra is lehet gondolni, hogy a neves szerző lelki szemei előtt a műemlékvédelem, azon belül is a régészeti műemlékvédelem korifeusai lebegtek, hiszen az Magyar Nemzet 2012. október 19-én megjelent cikkben róluk, illetve a régészeti műemlékvédelemnek a nemzetgazdaságot végveszélybe sodró követeléseiről lehet olvasni. Ha így

lenne, minden kritika jogos lenne, bár ebben az esetben is legalább egy bírósági eljárásnak kellene megelőznie a címben olvasható állítást. Úgy tűnik számomra, hogy az általam egyébként ismeretlenül is tisztelt Csontos János valahogy eltévedt az irány, erény, arány és irány első pillanatban bonyolultnak látszó útvesztőjében. Ennek ellenére nem vele vitatkozom, hanem a nemzeti kulturális örökség régészeti emlékeinek az érdekében emelem fel szavam, hiszen a létevel és minőségével oly sokat mondó és nemzedékeket tanító emléktanyag a saját fennmaradása és megőrzése érdekében nem tud megszólalni.

Egy éve tart a régészeti műemlékvédelem vesszőfutása Magyarországon. A nagyberuházásokhoz kapcsolódó megelőző régészeti feltárásoknak előbb az ideje csökkent 30 napra, illetve a rájuk fordítható pénzügyi keret maximum 200 millió forintra, idén nyáron pedig a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal szűnt meg, szakadt részeire. Feladatai különböző intézményekhez, hivatalokhoz kerülnek, amit a jelenleg ismét módosítás alatt álló Kulturális örökségvédelmi törvény igyekszik rendezni. Eszerint a régészeti műemlékvédelem és az építészeti műemlékvédelem hatósági felügyelete az Emberi Erőforrások Minisztériumától átkerül a Belügyminisztériumhoz. Önkormányzati kezelésbe kerül a múzeumok többsége, de a kulturális javak tekintetében továbbra is a kultúráért felelős miniszter látja el az irányítást, a műtárgyak felügyelete (nemcsak régészeti, hanem minden más tudományterületé is) pedig a frissen létrehozott Forster Gyula Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központ feladata. Az örökségvédelmi rendszer és szervezetei radikális átalakításában rejelő veszélyekre Mezős Tamás professzor, a KÖH korábbi elnöke és Nagy Gergely, az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság elnöke figyelemre méltó érveléssel hívta fel a figyelmet a Magyar Nemzet hasábjain (2012. szeptember 15. és 29.). Logikus érvelésük és kétségbeesett tiltakozásuk nem talált meghallgatásra, ezt tükrözi Csontos János ugyanott közölt írása (október 19.).

A régészeti emléktanyag nemzeti múltunk és országunk régmúltjának egyedülálló tanúja. A régészeti leletek segítségével hazánk történetét egyre alaposabban ismerhetjük meg, hiszen a régészeti lelet minden esetben egyetlen hely adott időben lefolyt eseményeiről tájékoztat, a sok részletadat pedig kirajzolja az ország történetét, művelődését, életmódját az egyes korok és tájak koordináta rendszerében. A régészeti leletek többnyire nem aranytömbök vagy csodálatos művészeti emlékek, hanem olyanok, amilyenné azokat az egykori egyszerű emberek formálták. A történettudomány számára azonban ezek is éppoly értékesek, mint a nemes ékszerek vagy más, a műkereskedelemben igen jó áron gazdát cserélő régészeti tárgyak. Az pedig, hogy hazánk oly sok régészeti lelőhellyel rendelkezik, két dolognak köszönhető. Az egyik az, hogy kedvező adottságai miatt mindig bőséges népeiséggel rendelkezett, a másik pedig az, hogy történelmünk nem kedvezett a régi építmények sok évszázadon át való megmaradásának. Hozzátehetjük, gyakran mi magunk is hozzájárultunk a régészeti műemlékek gyártásához, azaz meglévő vagy romos építményeknek a földdel való egyenlővé tételéhez.

Így vagy úgy, a régészetileg kutatható és a még álló műemlékek a magyar nemzet vagyonát képezik, amivel minden nemzedék felelősséggel kell sáfárkodjon, tetteit pedig nemcsak a jelenkor, hanem még inkább az utókor ítéli meg. Nem nézheti tehát ölbe tett kézzel a Magyar Állam a régészeti lelőhelyek szisztematikus kirablását, amit erre szakosodott csoportok és egyének évtizedek óta gyakorlatilag megtorlás nélkül folytathatnak, hiszen ezzel saját magát hagyja kifosztani, törvényes vagyonában megrövidíteni. Hogy lehet az, hogy ami az ilyen műtárgy- és leletrablóknak kifizetődő üzlet a feketepiacon (és a zsbivásárokon!), az az államot nem érdekli, hidegen hagyja, mintha nem is az ő tulajdonát fosztogatnák?! Hogy lehet az, hogy az állam kimondja, hogy a régészeti limitet csak olyan esetben lehet túllépni, ha „Attila koporsóját találják meg?! Hogy lehet kimondani azt, hogy a régészeti örökségnek csak a nagy jelentőségű része tartozik a régészeti örökség kategóriájába?! Hogy lehet kimondani azt, hogy teljes feltárást csak akkor lehet végezni, ha az adott területen hazánk múltjának nagy jelentőségű, egyedi vagy pótolhatatlan forrása található?! Ki fogja ezt eldönteni és hogyan? Hogy lehet kimondani azt, hogy a régész a „nem jelentős lelőhelyeken” a munkagépek után botladozva gyűjtse kolduszsákjába az éppen észrevett, ledarált leleteket?! Ötven éves szakmai gyakorlatom és tapasztalatom alapján teljes biztonsággal kijelenthetem, hogy egyetlen régész sem tudja előre megmondani, hogy mit fog találni. Az úgynevezett „értékes” leletek gyakran olyan helyen kerülnek elő, amit a rendeletgyártó feltehetően az eldózarolandó kategóriába sorol.

Ilyen rendelkezések korábban sem Magyarországon, sem másutt nem voltak ismertek. A hazai régészet sok és kemény küzdelmet vívott az elmúlt évtizedekben – én magam is ültem ki a hetvenes évek közepén munkásaimmal együtt a feltárás szélére, hogy feltartóztassam az egészet eldózerolni kívánó munkagépet –, és idővel tekintélyt, megbecsülést vívott ki magának, bebizonyítva, hogy nem önmagáért, hanem a társadalomért, népünk és országunk múltjának jobb megismeréséért dolgozik. A

kilencvenes években végre megnyílt a lehetőség arra, hogy felzárkózzunk a fejlett országokban már esetenként korábban felismert és elfogadott elvhez, miszerint a régészeti lelőhelyek megbolygatása, elpusztítása csak régészeti ásatás formájában történhet meg (egy régészeti lelőhelyet mint dokumentumot az írott forrásokkal szemben csak egyszer, a régészeti ásatáson lehet „elolvasni“!), és ennek költségeit a beruházónak, a lelőhely elpusztítójának kell viselnie. Nemzetközi tapasztalatok szerint ez az összeg a beruházási keret 1 %-a körül mozog. Törvényünk ezt 9 ezrelékben határozta meg. (Erre hivatkozott Csontos János mint jó francia példára, ahol minden(!) beruházás 1 %-át be kell fizetni erre a célra, és közben nem vette észre, hogy a példa éppen okfejtése ellen szól.)

Az 1998-ban hatalomra jutott új kormány nagyon helyesen úgy döntött, hogy az örökségvédelem ügyét egyetlen minisztérium, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma kezébe helyezi. Erre a magyar műemlékvédelem történetében még nem volt példa! Az a megtiszteltetés ért, hogy kulturális helyettes államtitkárként én alakíthattam ki az egységes rendszert. Ennek során több-kevesebb sikerrel közelítettem egymáshoz a múzeumi és a műemléki szakterületet. Az egységes örökségvédelmi törvénnyel még egyet tudtam érteni, a KÖH kialakításának végül megvalósított módjával azonban nem, mert úgy láttam, hogy a két nagy terület (építészet: Országos Műemléki Felügyelőség és régészet/múzeum: Kulturális Örökség Igazgatósága) nem azonos fajsúlyú intézményei olvadnak össze. Az egyesítés előtt „közös nevezőre” kellett volni hozni őket (MN 2001. június 14.). Nem így történt. Ezek az anomáliák is szerepet játszhattak abban, hogy később Mezős Tamás elnök úr javaslatommal rokon kezdeményezésbe fogott, de érdekes módon a jelenlegi átszervezés is mutat bizonyos hasonlóságot gondolataimmal. Van azonban egy nagy különbség. Mezős Tamással együtt úgy gondoljuk, hogy a régészeti és műemlékvédelmi szakmai felügyelet szintje és minősége nem csökkenhet, ha a hatósági feladatok leválasztva más hivatalokhoz kerülnek. A jelen átalakításban azonban semmilyen ígéret vagy garancia sem látszik erre. Alapos szakmai felkészültség és ismeretanyag nélkül pedig nem lehet jó döntéseket hozni!

Az átalakítás természetesen nem azért az időnként hangoztatott dolog miatt történik, miszerint a régészeti feltárásokra nagyon sokat kell költeni, a szerződésekkal biztosított pénzek felhasználása körül komoly „zűrök” (visszaélések?) fordulnak elő. Nem tagadva, hogy olykor ilyesmi is előfordulhatott, igazgatási tapasztalatom és egyéb ismereteim alapján nem látok ebben akkora veszélyt, mint amilyenek időnként feltűntetik. Az pedig egyenesen visszautasítandó, hogy más kulturális ágazatokkal való összehasonlításban a kulturális élet szereplői körében hangulatkeltés induljon meg a régészet ellen, mondván, hogy egy-egy ásatásra több jut, mint egy másik ágazat egészének. A különböző kulturális és művészeti ágazatok más-más módon és szinten, egyéni sajátosságainak megfelelően támogatandók. A régészeti feltárások valóban sokba kerülnek, de nélkülük nemzeti múltunk egy-egy darabja, kincse pusztulna el!

Az átalakítások és átszervezések kiváltó oka sokkal inkább hazánk rossz gazdasági helyzete. Minden forintnak öt helyen lenne indokolt helye, a kormányzat felettébb nehéz helyzetben van a pénzforrások elosztásában. Takarékoskodni kell, amennyire csak lehet. A válságból való kilábalásban hatalmas szerepük vannak a külföldi beruházóknak, akik új munkahelyeket, gazdasági pezsgést hoznak. Nyilvánvaló, hogy a lehetőségekhez képest kedvező helyzetet kell teremteni számukra. Az állami, vállalkozói és egyéb beruházási területek régészeti vizsgálata, szükség esetén feltárása jelentős többletköltséget jelent, amelynek csökkentése minden beruházó érdeke. De miért van az, hogy míg egy külföldi beruházó saját hazájában vita nélkül állja az általában 1 %-os régészeti műemléki költséget, Magyarországon mentesülni kíván alóla? Ha így van, ez olyan kettős mérce, ami ellen Orbán Viktor miniszterelnök az október 23-ai beszédében igen erős hangsúllyal hívta fel a figyelmet, illetve utasított el minden ilyen törekvést.

Megértve az ország rossz gazdasági helyzetét természetesen lehet és kell takarékosági intézkedéseket hozni. A régészet is belátja ennek szükségességét, és biztosan partner lenne, ha ezek a vele való egyeztetések alapján és nem a feje felett, nélküle, és nem törvénybe iktatott véglegességgel, hanem csupán a válság időszakára kerülnének bevezetésre. Az ilyen intézkedések nem kellene felbolygassák a régészeti örökségvédelem szervezetét, nem kellene csökkentés szakmai jelenlétét és hatékonyságát, és semmiképpen sem kellene több minisztériumhoz szétaprózni az egymással összefüggő feladatok irányítását, felügyeletét. Tehát ne vágjuk le és ne szántuk be a górért, vagy ha ez megtörtént, tegyük a régészet feladatává, hogy kutassa föl nyomait és tanulságul mutassa fel a magyar társadalomnak!

Visy Zsolt

„Két lovas kocsi bérére” ? Műemlékek „követő figyelése” Magyarországon.

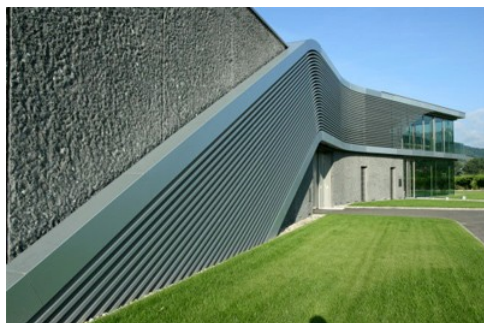
Közép-európai ICOMOS Monitoring Műhely Kremsben, 2012. szeptember 20-21.

Dr. Wilfried Lipp professzor, az osztrák ICOMOS elnöke kétnapos műhelymegbeszélésre hívta Kremsbe osztrák kollégáit és a szomszéd országok műemlékvédőit, összesen huszonhét szakértőt. A tanácskozásra Ausztria tartományai mellett Zürichből, Kölnből, Münchenből és Prágából érkeztek vendégek. Az előadások német nyelven folytak. Témájuk a „követő-figyelés” – monitoring – tapasztalatainak kicserélése volt.

Első nap kiadós kirándulással kezdődött a program: esettanulmányként a Világörökség részét képező Wachau meglátogatását tervezték kollégáink. Ragyogó őszi napsütésben, a szüret legvégén Wilfried Posch professzor vezetésével kerestük fel a Duna-menti varázslatos tájat, annak várait és történeti városkáit. Összesen tíz helyszínt látogattunk meg. Utunk a Wachau 21. századi „kapujánál” – városkapu és Világörökségi iroda – kezdődött. Az új csoda a „természetet nagyító” 21. századi építészet jellegzetes példája: a hatalmas, mamutcsigolyára emlékeztető városkapu igazából addig volt látványos, amíg sűrű acél vázszerkezetét nem takarták be fémlemezekkel.

A „Wachaubahn” – az ottani helyi érdekű vasút – jövője nehéz problémája az osztrák műemlékvédelemnek. A „privatizálási örület” Ausztriát is magával ragadta: az állam és az önkormányzatok mindent eladnak, amit hajlandó valaki megvásárolni. A vasútvonal költői tájakon, 19. századi alagutakon és viaduktokon keresztül vitte utasait – egészen addig, amíg új tulajdonosa be nem szüntette a vasúti közlekedést. Ma „vonatpótló autóbuszok” szállítják az utasokat, a hatalmas járművek a turisztikailag fontos kerékpárúton haladnak, leszorítva arról a kerékpáros turistákat. „A vasút leállítása károsítja az urbánus értékeket és az élet minőségét”, figyelmeztetett az osztrák ICOMOS – mindaddig hiába. Az állomásépületek az osztrák késő szecesszió, ún. „Heimatstil” jellegzetes alkotásai. Területüket a „befektető” építési telekként kívánja értékesíteni.

Apropó: „befektető”? Osztrák kollégáink arra figyelmeztettek, hogy ne használjuk többé a befektető – „Investor” – kifejezést, mert az az elmúlt évtizedekben olyan mértékben lejáratták, hogy helyette ma kegyesen a „pénzadó” – „Geldgeber” – megjelölést illik használni. Ezt jó lesz nekünk is megtanulni.

A szőlőskertek mögött az „FX Pichler” szőlészet új irodaházát, a vállalkozás 21. századi „presztízs-épületet” is megtekintettünk.

Az osztrák műemlékvédők nem az épület „modernségét” kifogásolták, hanem a „példa (veszélyes) erejét”. Mi lesz, ha a tájat ellepik a hasonló, rossz esetben építészetileg kevésbé színvonalas, új épületek?

A Duna is sok fejtörést okoz a terület örökségvédőinek. Áradásai az elmúlt évtizedekben sorra döntötték a korábbi „legmagasabb vízszinteket”. A folyó menti történeti városkákat csak magas, a településeket eltakaró árvízvédelmi falak védhetnék meg. Helyettük mégis alacsony támfal épült: veszély esetén ezek fölé mobil fémoszlopok közé hatalmas fém falpaneleket kívánnak csúsztatni. E munkát a helyi tűzoltóságnak kell elvégezni. A megoldás így sem veszélytelen, hiszen a nagyméretű falpaneleket mozgatni és tárolni kell, a tárolók épülettömegének és a kamion-utaknak tájba illesztése igazi kihívás az építészek és tájtervezők számára.

Melk világhírű apátsága mellett hatalmas bevásárló központ épül. Melknek jó ötezer lakosa van, a tágabb térségnek is alig hetvenezer. Az épülő pláza plakátján az áll, hogy naponta húszezer vásárlót várnak. Osztrák barátaink nem tudják pontosan, hogy honnan jön majd ennyi ember vásárolni. A helyiek semmiképpen nem. Talán a turisták?

A konferenciát a „Donau-Universität Krems” központi épületében rendezték meg, ahol egy közös fénykép erejéig az intézmény rektorasszonya is meglátogatott minket. Franz Neuwirth előadásában a műemlékek állapotának folyamatos ellenőrzését kötelességnek, és egyben kihívásnak is ítélte. Bettina Perthold-Stoizner professzorasszony azt feszegette, hogy van-e egyáltalában jogi alapja annak, hogy a szakembereket egyesítő „civil” szervezet, az ICOMOS szót emeljen a műemlékek pusztítása ügyébe. Kiderült, hogy ennek nem sok jogi alapja van. Marad tehát a szép szó és a meggyőzés.

A műhelymegbeszélés keretében végül német, svájci és cseh kollégáink számoltak be a monitoring hazai szabályairól és lehetőségeiről. Magam hozzászólásom során végig zavarban voltam, hiszen hivatalos, központi magyar műemlékvédelem híján hogyan beszélhetünk szervezett ellenőrzésről. Maradt tehát a múlt, a történeti visszatekintés.

Első műemléki törvényünk – 1881. XXXIX Törvény-cikk a műemlékek fenntartásáról – 22. §-ban kötelezővé tette az ellenőrzés feladatát. „Az országos bizottság, a műemlékiek felett a felügyeletet rendszerint vidéki (levelező) tagjai útján gyakorolják” – olvashatjuk a törvényben. „Kiküldetés esetén a bizottság tagjai két lovas kocsi bérét, vaspályán a második osztály, gőzhajón az I-ső hely árát számíthatják fel, s napidíjra naponta 5 frtra van igényük.”

Az „1/1967. (I.31.) ÉM számú rendelet a műemlékvédelemről” 27. §-a szerint „az első fokú építési hatóság köteles a védett építmények állapotát és használatát a műemléki állapot szempontjából – ... – háromévenként felülvizsgálni és megállapításairól a műemléki hatóságot értesíteni.” A kiegészítésekből megtudhattuk, hogy szükség esetén ebben „rendőri szervek is közreműködhetnek”.

Az „1997. évi LIV. törvény a műemlékvédelemről” műemlékvédelmi hatósági ellenőrzés fejezetének 44. §-a foglalkozott a témával. Ennek első alpontja szerint „a műemlékvédelmi hatóság köteles a műemlékek állapotát (pl. a fenntartási és a jó karbantartási kötelezettség teljesítését) rendszeresen ellenőrizni.” Jutott azonban felelősség a helyi hatóságokra is: „Az önkormányzatoknak, valamint az építési hatóságoknak – feladatuk ellátása keretében – műemléki szempontból is folyamatosan figyelemmel kísérik a műemlékek és a védett területek helyzetét, és megállapításaikról, valamint saját hatáskörükben megtett intézkedéseikről tájékoztatják a műemléki hatóságot”, olvashatjuk a törvényben. Világörökségünk figyelmekkel kíséréséről a „2011. LXXVII. törvény a világörökségről” intézkedik.

A jelenlévőknek bemutattam néhány pápai mintalapot, melyet műemléki ellenőrzésük során a Polgármesteri Hivatal Műszaki Osztályának munkatársai készítettek. Meg kell jegyeznem, hogy a feladatot előbb komolyan teljesítettük, később, a más hatósági feladatok sokasodása következtében a bejárások megritkultak majd meg is szűntek. A KÖH munkatársainak a „Műemléki védettség alatt álló építmények felülvizsgálati íve” mintalapot kellett kitölteni. Ennek az alaposan összeállított ívnek kétvétenkénti helyszíni kitöltésére azonban soha nem volt kellő számú munkatársa a hivatalnak.

Végül beszámoltam az egyetlen, általunk ismert monitoring vállalkozás, a Veszprém székhelyű Magyar Műemlék és Épületgondozó Hálózat Alapítvány működéséről. A magyar műemlékvédelem jövőjéről előadásom idején még nem voltak ismereteim. Ezért nem tudtam elmondani, hogy az elkövetkező időben ki és hogyan tudja elvégezni ezt az elengedhetetlenül fontos munkát. Akad-e majd szakember és futja-e az állami költségvetésből „két lovas kocsi bérére, második osztályú vaspálya jegyre és 5 arany forint napidíjra”.

Winkler Gábor

Ki van itthon?

**XVIII. Népi Építészeti Tanácskozás
Békés, 2012. szeptember 27-29.**

Beszámoló

A huszadik század Európája és ezen belül a Kárpát-medence bővelkedett a spontán, de nagyon gyakran kényszerű népszépmozgásokban. Határok átírása, ezek és a háborús események kiváltotta uralomváltások tömegeket mozgattak meg, emberek tömege keresett magának új hazát, új házat. Mindehhez járultak azok a gazdasági változások, melyek következtében egész vidékek néptelenedtek el, és a vákuumot új lakosság töltötte ki, vagy a terület felértékelődésével a betelepülő „idegenek” változtatták meg egy-egy település képét. Mindez az építészeti értékek védelmére is erősen hatott, hiszen azt valljuk, hogy ez identitásunk megőrzése miatt (is) elengedhetetlen, és kérdéses, hogy az új népségek mennyire érzik magáénak az előzők által hátrahagyott épített környezetet. Ezért tettük fel a kérdést a Békésen 2012. szeptember 27-29. között megrendezett XVIII. Népi Építészeti Tanácskozáson: Ki van itthon?

Az immáron a „rendes mederbe” visszazökkentett, azaz a páros években megrendezett tanácskozás folytatta az előzők hagyományát, amikor az összegyűltek és az előadók egy-egy kérdést jártak körül. Húsz előadás hangzott el a két tanácskozási napon, melyek így vagy úgy az e téren szerzett tapasztalatokat, esetleg a megoldásokat ismertették.

Az első nap – 2012. szeptember 27. csütörtök – a szokásos üdvözlésekkel kezdődött. Ketten, Erdős Norbert, a Békés megyei Kormányhivatal kormány megbízottja, országgyűlési képviselő és Cselovszki Zoltán, a Forster Gyula Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központ elnöke más elfoglaltsága miatt írásban, illetve Fejérdy Tamás útján üdvözölte a megjelenteket. Izsó Gábor, Békés város polgármestere már mint kedves visszatérőket üdvözölt minket, hangsúlyozva, hogy mennyire fontos és megtisztelő a városnak, hogy immár tizennyolcadik alkalommal itt gyűlnek össze a népi műemlékek védelme iránt elkötelezett szakemberek. Nagy Gergely, az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság elnöke a rendezők nevében szólt.

Az előadások sorát Fejérdy Tamás (Budapest) nyitotta *Közös örökség, ahogy a Faro-i egyezmény látja* címen megtartott összegzésével, felhívva a figyelmet az egyezmény számos megfontolandó megállapítására.

Olajos Csaba (Miskolc) – *Faluképvédelmi-megújítási kísérletek Borsod megyében* – beszámolt a megyében több évtizede e téren elértokről, hozzátehető kudarokról. Figyelemreméltó volt, amit Bódvalenkéről, a „freskófaluról” elmondott és bemutatott.

Az első blokkot a Dél-Dunántúlról szóló előadások zárták. Dobosyné Antal Anna (Budapest) a *Fachwerktől a székelykapuig* húzódó „ívet” mutatta be, azt, hogy az egykori sváb falvak építészeti képe a népsépmozgásokra hogyan reagált, egészen addig, hogy az új lakosság etnikai identitását jelző székelykapuk is megjelentek bennük.

A népsépmozgások vesztesége: a hidasi példa címmel Zentai Tünde (Szentendre) előbb a „ki van itthon” kérdéssel foglalkozott, bőszéggel idézve szépirodalmi példákat is, majd bemutatta egy festett mennyezetes templom eltűnésének stációt.

Az Ormánság átváltozását, bőséges helyi tapasztalatára és az szakirodalmi, statisztikai adatokra alapozva Minorics Tünde (Pécs) mutatta be.

A délutánt Páll István (Nyíregyháza) nyitotta *Itthon vagyunk?* című előadásával, melynek alcíme *A kelet-magyarországi nemzetiségi tájházak problematikája* jelzi témáját, az eredményeket, de az aránytalanságokat is, amit e téren tapasztalhatunk.

Jancsó Árpád (Temesvár) már lényegében a tanulmányi kirándulást is előkészítette, mikor „*Új nép, másfajta raj*”, *Bánáti falvak színeváltozása Nagyszentmiklós és Temesvár között* mindent elmondó címmel bemutatta ezeket az átalakulásokat.

Korok, divatok, impériumok címmel Darida Jánostól (Arad) hallhattak a résztvevők elgondolkozató fejtegetést.

A határainkon túli helyzettel foglalkoztunk a továbbiakban is. Szilágyi Mária (Újvidék) *Ki van otthon a bánásági (sváb) telepített falvakban?* majd Olasz Gabriella (Nagyszében) *A szász települések népességváltozásának építészeti és faluképi következményei* című előadásban lényegében ugyanannak a folyamatnak különböző fázisairól számoltak be.

Putritól a villáig volt Kinda István (Sepsiszentgyörgy) előadásának főcíme, melyet *Felgyorsult népességcsere és arculatváltozás a háromszéki falvakban* alcímmel egészített ki és számolt be arról, hogy a leginkább intaktnak hitt Székelyföldön is milyen átalakulások tapasztalhatók.

A napot Klamár Zoltán (Aszód/Magyarkanizsa) előadása zárta *Moja kućica, moja slobodica! – Az én váram, az én házam! Menekültek Bácskában, Bánországban és Szerémségben* számolt be azokról a drámai változásokról, melyek a térségben a délszláv háborúk nyomán lezajlottak.

A nappól még hátralévő időt is együtt töltötték a tanácskozás résztvevői. Előbb kiállítás megnyitók voltak. *A Békés–Dánfok 2012.* címűt Koszecz Sándor, Békés Város Kecskeméti Gábor Kulturális, Sport és Turisztikai Központ igazgatója, a Swantje Volkmann által készített *Kővé vált hit - Templomi architektúra a Bánátban a 18. században* bemutatót Mittag Mónika, a Gyulai Német Kisebbségi Önkormányzat elnöke ajánlotta a résztvevők figyelmébe. Közreműködtek a Békési Város Alapfokú Művészeti Iskola növendékei.

A napot baráti találkozó, vacsora zárta a Békési Tájház udvarán, ahol vendéglátónk Békés Város Polgármestere Izsó Gábor volt. Nemcsak remek vacsorában lehetett részünk, hanem a helyi Vadrózsa asszonykórus hangulatos műsorát is meghallgathattuk.

Immár hagyomány, hogy a tanácskozás második napján egy, a tanácskozás témájához kapcsolódó tanulmányi kirándulást rendezünk. Ez alkalommal az egykori Temes megyébe mentünk, ahol

bőségesen találtunk példát a népességcsere, -cserékre és következményükre. Az egész úton Jacsó Árpád volt a kalauzunk. Csanádon Szent Gellért szarkofágot, a templomokat és a Néprajzi Gyűjteményt Fodor Ferenc vezetésével, Csatádon a Lenau Múzeumot tekintettük meg. Zsombolyán a Néprajzi gyűjteménnyel, az 1833-as barokk oromzatos házzal és a Bohn-féle templommal Ordódi Árpád értő kalauzolásával ismerkedtünk.

Temesváron előbb a kevesek által ismert szabadtéri múzeumot, a falumúzeumot tekintettük meg a múzeum munkatársainak szíves vezetésével.

Ezt követte egy temesvári belvárosi séta Szekernyés Jánossal, aki lenyűgöző tudásával mindannyiunkat a város barátjává tett. A programot egy baráti vacsora zárta a sörgyár vendéglőjében.

A zárónapot, szeptember 29-én Istvánfi Gyula (Budapest/Dunabogdány) *Közép-Európa és a Kárpát-medence népi építészeti hagyományai* előadása nyitotta és alapozta meg a továbbiakat, de visszamenőleg, az első napon elhangzottaknak is széles távlatot nyitott.

Kerner Gábor (Kővágóörs) sajnos inkább negatív, mint előremutató példákkal szolgálhatott *A wellness turizmus hatása a települések arculatára Zala megyében* című előadásában.

Köllő Miklós (Gyergyószentmiklós) *Idegen a változó faluképben a hagyományőrző?* tette fel a kérdést és válaszolta meg a *Székelyföldi tapasztalatok...* alapján.

Ketten számoltak be egy izgalmas folyamatról és eredményeiről: *Szanticskáról, az egyfős faluról*. Szabó László (Budapest) arról a lelket melengető munkáról szólt, amit a hallgatói, az „Yblsök” végeztek a faluban, Pál István (még Szanticska?) pedig arról, hogy mindezt hogyan élte meg az az egy fő, aki az egésznek a helyi motorja volt.

Ezt követően fiatalok számoltak be a falvak építészetvédelmében kifejtett tevékenységükről és tapasztalataikról.

A sort Francsics László – Mérő Máté - Tóth Péter kezdte *Visnyeszéplak megújuló népi építészete. Egyén, közösség és építészet a Zselicben, egy szőlőhegyen* nyitotta, majd Kovács Anna – Kovács Miklós *Itthon vagyunk – népesség és épített öröksége Dél-Nógrádban*, őket követve Láris Barnabás – Bors Eszter *Épített közösség* című beszámolója hangzott el. A tanácskozást egy nagyon tanulságos előadás zárta, Kovács Dezső (Pécs): *Hollókő ófalu - Ki van itthon?* És – sajnos - már az előadás alcímében meg is adta, a választ: *Az újfaluba illetve a városba költöztünk.*

Tanulságos három nap volt ez alkalommal is, amit Békésen töltöttünk. És mindezt kitűnő körülmények között tehattuk. A város, mint vezetői többször hangoztatták, a *Ki van itthon?* címre úgy válaszoltak, hogy természetesen a tanácskozás és a résztvevők!

A szervezők közül elsőként Dobosyné Antal Annát és Pakulár Ibolyát kell kiemelni, hatalmas munkát végeztek, de az egy-egy feladatra vállalkozók sem maradtak le mögöttük! És Békés Város Kecskeméti Gábor Kulturális, Sport és Turisztikai Központja megint nemcsak jó helyszín volt, hanem „Koszecz Sándor és csapata” mindenben segítségünkre volt. És végül – bár bizonyára sokan kimaradtak – a kirándulás lebonyolítóit is köszönet illeti!

A konferencia zárásaként elmondott pár szavamban, mint ahogy már ezt a korábbi években is megtettem, a jövőt is igyekeztem előrevetíteni azzal, hogy így búcsúztam:

Találkozunk 2014. szeptember 25-27. között, a XIX. Népi Építészeti Tanácskozáson, Békésen!

Balassa M. Iván

Folytatta munkáját a munkacsoport

Az Icomos Osztrák Nemzeti Bizottság kezdeményezésére alakult örökségvédelmi jogalkotással foglalkozó munkacsoport 2012. október 29-31. között tartotta második ülését Brünnsben. A hét fős ülés a házigazda csehek mellett svájci, bajor, osztrák, szlovén és magyar résztvevőkkel zajlott a cseh Nemzeti Műemléki Intézet (Narodní Památkový Ústav) brünni székházában. A munkacsoport tagjai jogász, régész, építész vagy művészettörténész végzettségűek.

A májusi ülés óta a résztvevők között zajló eszmecsere során összeálltak az egyes államok örökségvédelmi jogszabályainak hiányosságai, az ülésen először ezek összevetésére került sor. Az általánosan felmerülő problémák közül a legfontosabbak a következők voltak:

- A védelem alapjául szolgáló örökségi érték definiálása,
- Műemléki többletköltségek finanszírozása, adókedvezmények helyzete,
- A védettségből adódó korlátozások állami kompenzációja,
- Restaurátori szakmagyakorlás feltételei (végzettség, jogosultság),
- Műemlékek környezete, védőzónák kérdése,
- Védettség tényének bejegyzése a földhivatali nyilvántartásokba,
- A régészet jellegéből adódó bizonytalanságok.

A következő lépés az „ideális” örökségvédelmi joganyag tartalmának körvonalazása volt. Ennek keretében az átfogó fogalmaktól kezdve az egyes részletkérdések szabályozásának szükségességéről folyt a beszélgetés, sokszor az egyes fogalmak közötti árnyalatnyi különbségek részletes vitájáig – utóbbiban a nem német anyanyelvű résztvevők visszafogottabban vettek részt.

A közös gondolkodás első gyakorlati hasznosulása a cseh kulturális minisztérium új örökségvédelmi törvényen dolgozó munkatársainak a látogatása volt, akik nagy örömmel vették a munkacsoport eddigi eredményeit, és ismertették a jelenleg készülő, az 1978-as, mára elavult törvényt felváltani hivatott joganyag főbb tartalmát.

A tervek szerint az eddigi ülések eredményeképpen összeáll egy javaslat arra vonatkozóan, hogy a mai kihívásoknak megfelelő örökségvédelmi jogszabálynak mely témaköröket kell tartalmaznia. A javaslat pontjai az illetékes jogszabály-alkotókhoz eljuttatva az egyes államok jogszabályi sajátosságait figyelembe véve beépíthető az örökségvédelmi szabályozásba.

A beszélgetés során felszínre került a jelenlegi magyarországi szabályozás számos pozitív vonása. Az örökségvédelmi érintettség feltüntetése a földhivatali nyilvántartásban, vagy a védelem pillanatában ex lege létrejövő műemléki környezet jelenleg csupán áhított célként jelenik meg a bajor vagy osztrák szakemberek előtt. A tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy az átfogó, örökségbarát szabályozás nem feltétlenül elegendő az örökségi értékek megőrzéséhez, különösen, ha – mint hazánkban – átláthatatlan eljárási renddel; bürokratikus, felelősségváró, az ügyfél iránti bizalmat nélkülöző közigazgatással és a jogkövető magatartás hiányával párosul...

A találkozó a világörökség részét képező, frissen felújított Villa Tugendhat (Mies van der Rohe, 1928.) meglátogatásával fejeződött be. A látogatás döbbenetes tanulságokkal szolgált a XX. századi emlékek értékének felismerése, megóvása, és a restaurálás szemlélete tekintetében. A – csehországi jogszabályi környezet szerint az engedélyezési eljárásoktól független, csupán javaslati jogkörrel rendelkező (!) – intézet közreműködésével megvalósított helyreállítás során minden megmaradt, fellelhető eredeti részlet megújult, a hiányzó elemeket archív fényképek és rajzok alapján pótolták.

Számunkra különös módon az uniós pénzből megvalósított felújítás során a mai szabványoknak (hőszigetelés, érintésvédelem, tűzvédelem, építőanyagokra vonatkozó előírások, stb.) való megfelelés helyett az eredeti állapot maradéktalan helyreállítása tudott megvalósulni. Így is lehet?

Veöreös András

3D Virtuális séták műemléki környezetben és világörökségi helyszíneken

Örömmel tájékoztatunk valamennyi műemlékek iránt érdeklődő kollégát, hogy az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Örökség Dokumentációs Szakbizottsága új ismeretterjesztő programja keretében elkezdte feltölteni az internetre a világörökségi helyszínek és műemlékek megismertetésének interaktív 3D virtuális sétáit. A hosszú távú program során terveink szerint folyamatosan készítjük és tesszük közzé az egyre bővülő kínálatunkat.

Dokumentációs Szakbizottságunk már a 2011-es programjában megfogalmazta és tervbe vette a műemlékek megismertetésének virtuális formáját az interneten. Egyrészt a **világörökségi helyszínek** és kiemelkedő nemzetközi műemlékek bemutatását céloztuk meg, másrészt folytatni kívánjuk azt a hagyományt, amit magyar várak hasonló megjelenítésével elkezdtünk. Kétségteljesen adott fő büszkeségünk: a programban részt vevő egyik szakbizottsági tagunk egyedülálló elismerésül UNESCO díjat kapott „virtuális graffiti” project koncepciójával. A díjat a Római Magyar Akadémián adták át 2010-ben. A komplex multimédiás megoldás jelentős kulturális és turisztikai érdeklődésre is számot tarthat.

A szakbizottságunk munkacsoport tagjai a helyszíni felvételeket és az informatikai feldolgozást nagyrészt társadalmi munkában végzik. Munkavégzésük vagy egyéb feladatellátásuk közben saját költségen látogatják, és szabadidejük terhére készítik a helyszíni felvételeket az egyetemes értékkel bíró helyszíneken. Célunk egyrészt olyan kutatási segédeszközt adni a különböző szakterületeknek, amely tartalmában és komponensei tekintetében is rugalmasan bővíthető és szolgálhatja a beavatkozás előtti állapot dokumentálását. Másrészt célunk a legszélesebb körű ismeretterjesztés érdekében eljuttatni minden társadalmi réteghez az épített örökségeink megismerésének és örök értékei felismerésének élményét. Vitathatatlan jelentőségű külföldi és belföldi műemlékeinkről készített térbeli multimédiás bejárást – az internet segítségével - a legtávolabbi településen is személyes élményként élheti át az érdeklődő.

Komponensek: A 360°-os virtuális sétáinkban a nagy felbontású, nagyítható panorámaképek mellett számos kiegészítő komponens szerepel, melyek köre folyamatosan bővül. A panorámakép mindenkor abszolút pozícióját iránytű mutatja. Az egyszerű navigációt és a virtuális térben való eligazodást a panorámaképekkel integrált alaprajz segíti. Ezt a funkciót lenyitható nyilakra klikkeléssel lehet aktiválni. A térképeken a *gombostű-ikonokkal* jelölt helyszínek kinyithatók. A kategorizált emlékek külön menüsorból vagy menümátrixból választhatók. Az egyes panorámaállások közötti átváltás nyilakkal illetve információs pontokkal lehetséges. A részletfotók és zsánerképek képgalériák vetítésével aktiválhatók. Szövegdobozok megnyitásával alap és kiegészítő információk olvashatók több választható nyelven. A 3D-s világot színesítik a háttérzenék és a tér bizonyos pontjaihoz rendelt hanginformációk beépítése. A virtuális sétáinkban múzeumok esetén idegenvezető üzemmód is rendelkezésre áll, ami a térben körbefordulva az aktuális látnivalóhoz kapcsolódó szöveges tartalmat jeleníti meg. Múzeumi vitrinek és tárgyak esetén a 360° körpanoráma képeken a vitrinre kattintva az azokban szereplő tárgyak tekinthetők meg. A tárgyakhoz részletes, többnyelvű leírás tartozik. A tárgyak között műtárgykereső segítségével is tudunk keresni, ami a kívánt kulcsszó részlethez tartozó tárgyakat megjeleníti, majd a kiválasztott tárgyat megmutatja a hozzátartozó panorámaképpel együtt. Más digitális kiadvánnyal vagy videó filmmel szemben a rendszer nagy előnye hogy interaktív. Az érdeklődő szabja meg mennyi ideig kalandozik egy-egy helyszínen és milyen részletességgel kérdezi le a számára érdekes információkat. A webes virtuális sétáinkban szerepel Facebook és egyéb közösségi hálózat, e-mail ajánlási lehetőség, azaz akinek tetszik, közvetlenül ajánlhatja az anyagot ismerőseinek. Lehetőség van a webes virtuális sétáink esetén iPhone-ra optimalizált verzió elkészítésére is.

Az alábbiakban ajánlott látogatható helyszínekhez a panoráma felvételek, képgalériák, videofilmek, egyéb multimédiás háttéranyagok, feldolgozás és informatikai háttér kialakítása három szakbizottsági tagunk Győrfi Iлона, Legány Csaba és Vajda József munkája.

Nagy örömmel tájékoztatjuk az ICOMOS tagságot és a műemlékek iránt érdeklődő valamennyi kollégát, hogy Dél-Kelet-Ázsia területén található műemlékek jelentős része már interneten 3D virtuális séta keretében bejárható. A kambodzsai építészeti fotogrammetriai felméréseink illetve felirat revíziós feladataink ellátását követően készítettünk 2011 decemberéig panoráma-felvételeket a régióról. Ezt az ismertető anyagot jelenleg három országra terjesztettük ki: Laosz, Burma és az egykori khmer birodalom, Kambodzsza területére.

LAOSZ világörökségi helyszínek virtuális sétái Luang Prabang történelmi város és Wat Phu Szentély együttes a www.visit360.net/azia/laosz helyen látogatható.

BURMA /Myanmar műemlékeiről 3D virtuális válogatás Bagan, Mandalay, Sagaing Hill és Inwa-sziget helyszínekkel: www.visit360.net/azia/myanmar-burma

KAMBODZSA

- A gazdag épített örökségből folyamatosan dolgozzuk fel az Angkor régió szentélyeit melyek közül már látogatható a Bayon temploma: www.visit360.net/azia/kambodzsa helyen és később kiegészül az angkori terület jelentősebb helyszíneivel is (Angkor Wat, Ta Prohm, Banteay Kdei, Pre Khan, Banteay Srei, Bakong, Preah Ko, stb.)

- Kiterjesztettük Kambodzsában egyéb olyan területekre is a panoráma felvételeket, mint Banteay Chmar és Battambang környéki ősi khmer műemlékei, vagy a 2008 óta ugyancsak világörökségi helyszín: Preah Vihear szentély együttesre. (Thai - Kambodzsza konfliktusok miatt gyakran a média hírek középpontjában szerepelt, nehezen és csak különleges engedélyekkel közelítettük meg). A pre-Angkori periódusból Angkor Borei régióból sikerült néhány ősi khmer műemléket felkeresni annak ellenére, hogy némelyik csak csónakkal több órás utazással volt megközelíthető. Ezek a helyszínek a feldolgozás ütemében később kerülnek fel a webes felületre.

SZÍRIA:

www.visit360.net/afrika-es-a-kozel-kelet/sziria Tartous katedrális és Múzeum virtuális séta.

Készítés alatt: Crac des Chevaliers középkori vára.

Számos további helyszín látogatható: Kína, Indonézia, Egyiptom, Jordánia stb. a www.visit360.net internetes oldalon.

KISNÁNA-vár komplex multimédiás virtuális sétája korábbi egyéb együttműködés keretében készült: www.3dtour.eu/hu/portfolio/memlekek/varakkastelyokespalotak/kisnana-varmagyarorszag

Terveink között szerepel és dolgozunk továbbá hazai világörökségi és műemléki helyszínek, várak és kastélyok, múzeumok és egyéb kulturális projektek virtuális sétáinak elkészítésén. Ezek korlátai az önkéntes munka időigénye, a pályázati lehetőségek és a megfelelő források hiánya. Ez utóbbi két tényezővel kapcsolatban szakbizottságunk örömmel fogad segítő tagokat, javaslatokat.

Jó szórakozást, hasznos böngészést és kellemes időtöltést kívánunk a szerzők ebben az ismeretbővítő virtuális világban!

Győrfi Iлона - Vajda József

AZ ICOMOS MAGYAR NEMZETI BIZOTTSÁGA FELHÍVÁSA A 2013. ÉVI ICOMOS-DÍJ ADOMÁNYOZÁSÁRA

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága – mint a műemlékvédelem legnagyobb nemzetközi civil szervezetének magyar tagja – a nemzetközi célkitűzésekkel összhangban folyamatosan azon fáradozik, hogy a társadalom minden tagjának és szervezetének figyelmét felhívja az építészeti és kulturális örökség valamennyi elemének folyamatos és szakszerű gondozására megőrzésük és tovább örökítésük érdekében.

Ezért az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága minden évben ICOMOS-díjjal tünteti ki az általa legjobbnak ítélt műemlék

helyreállításokat, melyek lehetnek:

- épület(ek) megújítása
- épület(ek) új rendeltetés céljára történő átépítése, bővítése, a műemléki értékek megőrzésével és felszínre hozásával
- természeti értékek, parkok, kertek mintaszerű helyreállítása
- történeti környezetbe harmonikusan illeszkedő, annak történeti és természeti értékeit tiszteletben tartó új épület(ek)

Az ICOMOS-díj odaítélésére bárki tehet javaslatot az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság honlapjáról letölthető, ill. a Titkárságán beszerezhető adatlap kitöltésével, és az alábbi adatok hiánytalan megadásával:

- a műemlék, ill. az épület megnevezése és pontos helyszíne
- a helyreállítás, ill. az építés időpontja (3 évnél régebben megvalósult munka nem terjeszthető fel)
- a helyreállítás tervezője és megvalósítója
- a helyreállítás összefoglaló értékelése (max. 1 gépelt A/4 oldal) és bemutató fényképei, ill. a műszaki tervek fotokópiái (min. 4, max. 15 db)
- a javaslatot előterjesztő neve, címe, elérhetősége és e-mail címe

A javaslat benyújtásának határideje: 2013. január 14. (postabélyegző illetve e-mail kelte)

postai úton: ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság 1535 Budapest, Pf.721, vagy
e-mailen: secretariat@icomos.hu

A javaslat megérkezését az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Titkársága elektromos levél útján visszaigazolja.

A beérkezett javaslatokat az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság e célra kijelölt Bíráló Bizottsága értékeli. A Bizottság 9 tagú, benne a MÉSZ, a MUT, a Porta Speciosa Egyesület delegáltjai. A Bíráló Bizottság a titkosság feltételeinek teljes biztosítása mellett, a javasolt alkotásokat lehetőség szerint megismeri, majd tárgyalások során értékeli, végül javaslatát úgy terjeszti elő az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Elnökségének, hogy az döntését a Műemléki Világnapon, 2013. április 18-án nyilvánosságra hozhassa, s a Díjakat átadhassa.

*

**AZ ICOMOS MAGYAR NEMZETI BIZOTTSÁG
FELHÍVÁSA
AZ
ICOMOS MŰEMLÉKVÉDELMI CITROM-DÍJ 2013
ADOMÁNYOZÁSÁRA**

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága – mint a műemlékvédelem legnagyobb nemzetközi civil szervezetének magyar tagja – a nemzetközi célkitűzésekkel összhangban folyamatosan azon fáradozik, hogy a társadalom minden tagjának és szervezetének figyelmét felhívja az építészeti és kulturális örökség valamennyi elemének folyamatos és szakszerű gondozására megőrzésük és tovább örökítésük érdekében.

E törekvésekkel összhangban az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága minden évben Műemlékvédelmi Citrom-díjjal illeti az általa legkevésbé sikeresnek, leginkább elhibázottnak ítélt műemlék helyreállításokat, melyek lehetnek:

- legsikertelenebb új beépítés, illetve átalakítás valamely történeti környezetben
- legtökéletesebben félresikerült műemléki helyreállítás, illetve méltatlan hasznosítás
- legalaposabban kidolgozott, példaértékű épülethiba (épületszerkezet, pótlás, kiegészítés, stb.)
- legmegragadóbban félresikerült épületszínezés
- leginkább műemlék-szerű rekonstrukció, műemlék-pótlás
- legmaradandóbbra sikerült élő-műemlék (növényzet, kert, táj, tó, stb.) károsítás
- leghosszabban húzódó műemlék helyreállítás
- legmeggyőzőbb ál-műemlék építés
- legeredményesebb műemlék-elhanyagolás, a karbantartás elmulasztása.

A fenti szempontok közül akár egy is elegendő a Citrom-díj odaítéléséhez.

A Citrom-díjat nem az alkotók, hanem az alkotás kapja. Az veheti át, aki először tiltakozik az odaítélés ellen. (Ez csak a jelentkezés megtörténte után lehet publikus.)

A Citrom-díjra az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság tagjai tehetnek javaslatot az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság honlapjáról letölthető, illetve a Titkárságán beszerezhető adatlap kitöltésével, az alábbi adatok hiánytalan megadásával: A javaslatnak tartalmaznia kell:

- a műemlék, ill. az épület megnevezését és pontos helyszínét
- a helyreállítás, ill. az építés időpontját (3 évnél régebbi nem terjeszthető fel)
- az "alkotás" összefoglaló értékelését (max. 1 gépelt A/4 oldal) és bemutató fényképeit és (nem kötelező, de az elbírálást segíti, ha az előterjesztés tartalmazza) műszaki rajzait (min. 4, max. 10 db)
- a javaslat előterjesztőjének nevét, címét, elérhetőségeit, e-mail címét.

A javaslat benyújtásának határideje: 2013. január 14. (postabélyegző illetve e-mail kelte)

postai úton: ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság 1535 Budapest, Pf.721, vagy
e-mailen: secretariat@icomos.hu

A javaslat megérkezését az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Titkársága elektromos levél útján visszaigazolja.

A beérkezett javaslatokat az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság e célra kijelölt Bíráló Bizottsága értékeli. A bizottság 9 tagú, benne a MÉSZ, a MUT, a Porta Speciosa Egyesület delegáltjai. A Bíráló Bizottság a titkosság feltételeinek teljes biztosítása mellett, a javasolt alkotásokat lehetőség szerint megismeri, majd tárgyalások során értékeli, végül javaslatát úgy terjeszti elő az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Elnökségének, hogy az döntését a Műemléki Világnapon, 2013. április 18-án nyilvánosságra hozhassa, s a Díjakat átadhassa.

Felhívás a 2013-as tagdíj rendezésére

Kedves Tagtársaink!

Ezúton is szeretnénk Önöket emlékeztetni, hogy a 2013-as

tagdíjbefizetések határideje 2012. december 15.

Csak befizetett tagdíj után készítetteti el a párizsi központunk a 2013-as ICOMOS Kártyákat, ezért javasoljuk hogy lehetőség szerint mielőbb, de legkésőbb a megadott határidőig rendezzék jövő évi tagdíjukat hogy kártyáikat mielőbbi kézhez vehessék.

Tagdíjak összege

A tavaly módosított tagdíjaink mértékében idén nem történt változás, így azok továbbra is:

- Egyéni tagok részére 15.000 Ft /év
- Egyéni tagok 30 éves korig* (junior kategória) 7.500 Ft /év (50%-os kedvezmény)
*(a tagdíjbefizetésre vonatkozó évben betöltött 30-ik életév még junior kategória)
- Intézményi/jogi személy tagok részére 70.000 Ft /év

Befizetési határidő: A 2013-re vonatkozó tagdíjak befizetésének határideje: **2012. december 15.**

A befizetéseket elsősorban

- **közvetlen banki átutalással** javasoljuk rendezni az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Egyesület **OTP Banknál vezetett 11705008-20498803 számú számlájára,**
de természetesen továbbra is mód van
- sárga csekken történő befizetésre (**kérésre** postázzuk a csekket)

Mindkét esetben kérjük a **közlemény** rovatban feltüntetni a **tag/tagok nevét,** és hogy **2013-as tagdíj.**

A központi tagnyilvántartást is kezelő Gilles Nourissier központi adatbázisban szereplő, és tagsági kártyájuk kiállításához elengedhetetlen adatok naprakészen tartása miatt továbbra is kérjük, és előre is köszönjük hogy a

név, lakcím, email-cím, telefonszám adataikban beállt változásokról tájékoztassák a Titkárságot !

Együttműködésüket és figyelmességüket előre is köszönjük!

Keller Annamária és Pakulár Ibolya
ICOMOS Titkárság

Ágostházi László DLA:

EMLÉKEZZÜNK RÁ, HOGY. . .

November

- November 1. **130 éve** (1882) adták át Budapesten a *Fonciere Biztosító Társaság bérpalotáját* (Feszty Adolf)(Andrássy út.2.)
- November 3. **235 éve** (1777) szentelte fel Ehrenberg József esperes *Szőnyben a római katolikus plébánia templomot* (Fellner Jakab)
- November 12. **250 éve** (1762) kezdték el *Egerben a Lyceum* földmunkáit (tervező: Joseph Ignatz Gerl, építő: Fellner Jakab)
- 100 éve** (1912) halt meg *Feszty Gyula* (Adolf és Árpád fivére) építész-mérnök, számos középület (Eperjes, Nyitra: színház), templom (pl.: Zuglói: református templom) tervezője
- November 14. **145 éve** (1867) halt meg ifj. *Zitterbarth Mátyás*, az osztrák származású építész-család legjelesebb tagja, mintegy félszáz lakóház (pl. Budapest V. Bajcsy Zs. út 22.), középület (pl. pesti Vármegyeháza) alkotója
- November 17. **105 éve** (1907) volt a *kecskeméti Iparos Otthon* épületének (Komor M., Jakab D.) bokréta ünnepsége
- November 18. **115 éve** (1897) halt meg *Lechner Lajos* mérnök, városrendező, az árvíz után Szeged város újjáépítésének tervezője és irányítója
- November 21. **65 éve** (1947) helyezték el *Balatonalmádiban az általános iskola épületének* (Györgyi Dénes) alapkövét (a II. világháború után az első új iskola az országban!)
- November 24. **125 éve** (1887) avatták fel ünnepélyes keretek között *Veszprémben a Megyeháza* épületét (Kiss István)
- November 25. **280 éve** (1732) halt meg *Tornyosi Tamás* kassai építőmester, céhmester, nagyon sok környékbeli kastély, kúria, templom alkotója
- 100 éve** (1912) szentelték fel a budapesti Horánszky utca 20. *jezsuita rendház kápolnáját* (Baumgarten Sándor)
- November 27. **135 éve** (1877) született *Pilch Andor* építész-mérnök, aki Pécsen és Baranyában nagyon sok középületet, templomot, stb. tervezett

December

- December 4. **85 éve** (1927) avatta fel Ravasz László püspök a budapesti VII. kerület *Salétrom utcai református templomot* (Almási Balogh Lóránt) az egykori Kölber Kocsigyár raktárából
- December 7. **105 éve** (1907) adták át *Kecskeméten az Iparos Otthon* épületét (Komor Marcell és Jakab Dezső)
- December 26. **140 éve** (1872) született *Schulek János* (Schulek Frigyes fia) építészmérnök, műemlékrestaurátor (Visegrádi vár és Salamon- torony, Mátyás templom, stb.), köz- és lakóépületek tervezője
- 115 éve** (1897) avatták fel ünnepélyesen *Kecskeméten a Városháza* épületét (Lechner Ödön - Pártos Gyula.)
- December 29. **175 éve** (1837) halt meg *Szarvas Ferenc* egri céhmester, aki a városban és környékén sok neves épületet alkotott
- December 31. **135 éve** (1877) született *Jakabffy Zoltán* építészmérnök, századelő megbecsült építésze, aki főleg kórházakat (pl.: Veszprém, Szombathely), szállodákat (pl.: Budapest. V. Károlyi Mihály utca 5. Erzsébet szálloda) alkotott

<p>ICOMOS Híradó, a Magyar Nemzeti Bizottság közleményei</p> <p>Szerkesztőség: H-1014 Budapest, Szentháromság tér 6. Levél cím: H-1535 Budapest, Pf. 721. Telefon/fax: +36/1/212-76-15 E-mail: secretariat@icomos.hu Honlap: www.icomos.hu Kiadja az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága Felelős kiadó: Dr. Nagy Gergely Szerkesztő: Keller Annamária HU ISSN 2062-4964 (Nyomtatott) HU ISSN 2062-4972 (Online)</p>	<p>Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság tagságával járó előnyök:</p> <ul style="list-style-type: none">- informáltság a műemlékvédelem hazai és nemzetközi híreiről, eseményeiről, pályázatairól, ösztöndíjairól, stb. az ICOMOS elektronikus körlevelek, az ICOMOS honlap (www.icomos.hu), az ICOMOS Híradó és az ICOMOS News/Nouvelles ICOMOS révén- ingyenes belépésre jogosító tagsági kártya a világ legtöbb múzeumába, műemlékébe, romterületére- az UNESCO/ICOMOS Dokumentációs Központjának szabad használata <p>Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság pártoló Jogi tagja: Forster Gyula Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központ, Budapest</p>
--	--